

Agata KOWALSKA-SZUBERT

ORCID: 0000-0002-5690-7053

Uniwersytet Wrocławski

“Ik ga graag naar het krachtstation” – ofwel: wat vindt men in oude woordenboeken?

Abstract

Norbert Morciniec is the author of the first Polish-Dutch and Dutch-Polish dictionary, which was published in the 1970s. Ever since, students have seemed to be using it.

This article seeks to answer the question of what use value dictionaries published nearly fifty years ago have. Dutch entries beginning with the letters E and F were analyzed. The research questions were: (1) Are these words still present in Dutch in 2022? (2) Has their form or meaning changed? The conclusions show that old dictionaries can still sometimes be helpful; however, it is better to use more up-to-date ones. This in no way undermines the role and importance of Professor Morciniec’s dictionary for the first Polish generations of Dutch speakers.

Keywords: old dictionary, meaning, change of meaning, change of form.

1. Bij wijze van een inleiding

Norbert Morciniec is onder meer (mede-)auteur van het eerste woordenboek Pools-Nederlands en Nederlands-Pools na WO II. De eerste druk verscheen in 1977 (45 jaar geleden dus!), en de laatste van de in totaal zeventien in 2015, dus niet zo lang geleden. Er zijn, aldus de auteur zelf, geen wijzigingen of veranderingen aangebracht in de geselecteerde woordenlijst of in de vertaal-equivalenten van deze woorden. Qua inhoud is dus de eerste uitgave gelijk aan de laatste; ook de spelling is niet aangepast. De totale oplage bedraagt 51.000 exemplaren (elke uitgave telde er 3.000). Eerst droeg het woordenboek de naam *Mały słownik holendersko-polski/polsko-holenderski*, dan werd het omgedoopt tot *Mały słownik niderlandzko-polski/polsko-niderlandzki*. Het werd uitgegeven in Polen door Wiedza Powszechna, maar de druk anno 1993 is verschenen in samenwerking tussen Wiedza Powszechna en Kluwer. Jarenlang was het het enige vertaalwoor-

denboek voor het taalpaar Nederlands en Pools. Het volgende (hand)woordenboek Nederlands-Pools/Pools-Nederlands verscheen pas in 2009, bij de Nederlandse uitgeverij Pegasus, en alweer was Norbert Morciniec (ditmaal niet meer onder een pseudoniem verborgen) een van de hoofdredacteurs van dit nieuwe woordenboek.

Het is een klein woordenboek, en dus een woordenboek met een bepaald volume. In het voorwoord lezen we het volgende:

Het “Klein Woordenboek Nederlands-Pools en Pools-Nederlands” bevat 49.000 woorden, waarbij hun belangrijkste betekenisnuances zijn aangegeven. Het woordenboek bevat de algemene woordenschat van het hedendaags Nederlands en Pools. Daarnaast is echter ook de meest gebruikte vakterminologie opgenomen, o.a. van techniek, natuurkunde, geneeskunde, sport” (Martens 1985: 7).

Het is ontstaan op basis van een woordenboek uit de reeks vertaalwoordenboeken van Langenscheidt, de betekenissen zijn mede geverifieerd met behulp van het *Verklarend woordenboek der Nederlandse taal (vooral ten dienste van het onderwijs)* van M.J. Koenen en J.N. de Vooys.¹

Dit woordenboek wordt door de studenten tot op heden gebruikt, wat soms tot vreemde semantische constructies kan leiden. De zin in de titel is op zich grammaticaal niet incorrect, maar betekent iets anders dan de student van plan was uit te drukken. Het Poolse woord *siłownia* dat de student in kwestie wilde gebruiken, stond in de tweede helft van de 20^e eeuw nog voor het Nederlandse ‘krachtstation’. Nu is de eerste betekenis ‘sportschool’.

Deze merkwaardige zin, die een product is van onze studenten, gaf aanleiding tot de volgende overwegingen. Dat woorden verouderen, spreekt vanzelf. We kunnen het zelfs over een ‘levenscyclus van woorden’ hebben: woorden ontstaan, gaan een poosje mee en als ze niet een nieuw leven (een nieuwe betekenis) ingeblazen krijgen, dan raken ze stilaan verouderd om uiteindelijk helemaal uit het lexicon te verdwijnen. Met andere woorden, we kunnen de gebruiksfrequentie van afzonderlijke woorden onderzoeken. Woorden die vaak worden gebruikt, worden ook in een woordenboek opgenomen. Hoe kleiner de gebruiksfrequentie, hoe kleiner ook de kans om een bepaald woord in een recent woordenboek te vinden.

De hoofdbedoeling van de voorliggende bijdrage is een onderzoek naar betekenisverschuivingen binnen de lemmata die in het woordenboek van Nico Martens (pseudoniem van Norbert Morciniec) en Elke Morciniec zijn opgenomen. De onderzoeksvragen luiden als volgt:

¹ Mijn grote dank aan de jubilaris zelf, prof. Norbert Morciniec alias Nico Martens dus, voor de informatie over o.m. de inhoud van de afzonderlijke uitgaven, de grootouders van het Woordenboek en over de statistieke getallen in de voorafgaande alinea’s.

– zijn de Nederlandse lemmata in de herwerkte woordenlijst nog altijd in het Nederlands anno 2022² aanwezig? Zo ja, is de vorm ervan in het Nederlands ongewijzigd gebleven of zijn ze enigszins veranderd?

– zijn de Poolse pendanten van de onderzochte Nederlandse lemmata in het woordenboek inderdaad nog altijd betekenis-equivalenten ervan? Zo nee, binnen welke van de twee talen heeft zich een betekenisverschuiving afgespeeld?

Binnen het volume van een artikel is het niet mogelijk om het hele woordenboek te onderzoeken. Zo is besloten om bij wijze van een gerichte steekproef te werken: de auteur dezes was toentertijd lid van het team dat het *Handwoordenboek Nederlands-Pools* (ook onder hoofdredactie van N. Morciniec) bewerkte. Haar taak was de eerste redactie van de lemmata beginnende met een E en een F. Woorden in het Klein Nederlands-Pools woordenboek die met één van deze twee letters beginnen, vormen het corpus van dit onderzoek.

2. Een paar woorden over woordenboeken

Het *Klein woordenboek Pools-Nederlands/Nederlands-Pools* (verder in de tekst: het *KW*) is, zoals in de inleiding vermeld, voor het eerst in 1977 verschenen, eerst onder de titel *Mały słownik holendersko-polski/polsko-holenderski* (<https://www.bibliotheek.nl/catalogus/titel.800412443.html/kluwer-ma-y-s-ownik-holendersko-polski--polsko-holenderski/>). Ten behoeve van het onderzoek is gebruikgemaakt van de uitgave gedateerd in 1995.

“Het maken van woordenboeken is geen kans- of hopeloos verouderd ambacht omdat het al 4000 jaar bestaat” (Sterkenburg 2007). Wel is het altijd een uitdaging als het om een tweetalig woordenboek gaat voor een woordpaar dat eerder geen dergelijk woordenboek ter beschikking had. Prędota (2004) heeft onderzoek gedaan naar de eerdere lexicografische bronnen met een Pools en Nederlands gedeelte; er waren er wel enkele, alleen nooit eerder tweetalig. In dat opzicht is het *Klein woordenboek* van Morciniec pionierswerk. Martin (2006) definieert een vertaalwoordenboek als volgt: “Een vertaalwoordenboek (tweetalig/bilinguaal woordenboek) is een woordenboek dat een systematische representatie geeft van de betekenis en het gebruik van woorden en woordcombinaties in de brontaal door middel van vertalingen in de doeltaal, gebruik makend van macro- en microstructuur en rekening houdend met de functie van het woordenboek en de noden/vaardigheden van de beoogde doelgroep” (Martin 2006: 106). Het *KW* voldoet aan de criteria zoals verwoord in de aangehaalde definitie. De vraag is dus zeker niet naar de kwaliteit van het werk, maar het is een vraag naar de bruikbaarheid van woordenboeken als ze een bepaalde leeftijd bereikt hebben.

² De hedendaagse betekenis wordt geverifieerd aan de hand van de elektronische versie van *Van Dale Groot woordenboek der Nederlandse taal*, in de tekst aangeduid met de afkorting *DVD*.

Helemaal onafhankelijk van de kwaliteit van de woordenlijst is het immers zo dat de taal verandert. De vorm van een gegeven woord kan om allerlei redenen een aanpassing/omvorming ondergaan. Het woord in kwestie kan ook uit het actieve gebruik verdwijnen of een betekenisverschuiving meemaken.

3. Analyse

Het *KW* bevat 277 lemmata beginnende met de letter ‘e’ en 268 beginnende met de letter ‘f’. Dit geeft echter niet het volledige volume van de woordenverzameling weer omdat er nog woorden voorkomen die behandeld worden als een nest samenstellingen. Een voorbeeld: onder het hoofdlemma *eenhandig* gaan ook nog de volgende woorden schuil: *eenheid*, *eenhoevig*, *eenhoofdig* en *eenhoorn*, en bij *familiegoed* horen nog *familiekwaal*, *familienaam*, *familiestuk* en *familiewapen*. Merkwaardig is hierbij dat zowel *een* als *familie* als simpex opgenomen zijn, net als een reeks andere woorden die anders (als het eerste lid) aan composita bijdragen.

3.1. Actualiteit van de lemmata

Laten we eerst kijken naar de Nederlandse woorden op zich. Wat vrijwel meteen opvalt, is de kwestie van de spelling. Het *KW* is vóór de spellingsherziening 1995 opgesteld en dus worden sommige lemmata nog zonder tussen-n gespeld (*ebbehout*). Ook worden sommige woorden met een k gespeld waar nu een ‘c’ hoort (*eindprodukt*, *exakt*). *Echt* (gelabeld als znw. m.) staat in de digitale *DVD* gemarkeerd als archaïsch; van de het-vorm maakt het *KW* geen vermelding. Een kijkje in het *WNT*³ maakt duidelijk dat dit geen nieuwe aanpassing in het Nederlands is; ‘echt’ wordt sinds de 16^e eeuw vermeld, met alle grammaticale geslachten. *Edelaardig* wordt door *DVD* ook als archaïsch gelabeld, met verwijzing naar *edelmoedig* (dit woord zelf staat onder hetzelfde hoofdlemma). *Edoch* wordt vandaag de dag beschouwd als archaïsch en ironisch (dat ironiserende karakter vindt ook een bevestiging in het *WNT*). De uitdrukking *een domme eend* (‘een domme gans’) kent de *DVD* helemaal niet. Ook *enghartig* is volgens de *DVD* verouderd, net als *ergdenkend* en *evenknie*.

De letter ‘f’ begint met *faam* – en hier hebben we meteen een spellingaanpassing ten opzichte van de *DVD*: het werkwoord in *te goeder naam en faam*

³ Het *WNT* staat voor het *Woordenboek der Nederlandsche Taal*, het monumentale naslagwerk voor de Nederlandse woordenschat in zijn historische aspecten. Dit woordenboek werd geraadpleegd wanneer we de leeftijd van een gegeven lemma wilden controleren. Dit leek soms nuttig te zijn, en wel wanneer de *DVD* geen antwoord gaf op een bepaalde vraag die er gesteld moest worden bij een gegeven lemma.

bekendstaan wordt tegenwoordig aaneengeschreven (wat in het *KW* niet het geval is). *fabricaat* wordt tegenwoordig met een ‘c’ gespeld, en *faecaliën* (‘faeces’) – *fecaliën* (‘feces’). Bij *familiaar* verwijst de *DVD* naar *familiair*, wat ervan kan getuigen dat de tweede vorm tegenwoordig vaker voorkomt dan de eerste. De betekenis van *fatsoen* (‘vorm’, ‘model’) is ook als verouderd gelabeld. *Favoriet* komt alleen als zelfstandig naamwoord voor, terwijl de adjectivische vorm in de *DVD* als eerste staat vermeld. *Fluctuatie* komt in het *KW* nog in de vorm van *fluktuatie*. *Fluks* is als archaïsch gelabeld. *Foksia* is in de *DVD* niet als trefwoord aanwezig – wel wordt je meteen doorverwezen naar ‘fuchsia’. *Fournituur* heeft volgens de *DVD* geen meervoud maar fungeert als een verzamelnaam voor *fournituren* die op hun beurt geen enkelvoudsvorm hebben.⁴ De adjectivische vorm van *frank* is volgens de *DVD* archaïsch. De door het *KW* gehanteerde meervoudsvorm *fruiten* wordt door de *DVD* als ongebruikelijk gezien.

3.2. Adequaatheid van de vertaalequivalenten

Bij de semantische analyse van vertaalequivalenten zien we twee soorten gevallen. Aan de ene kant zijn er gevallen waarin de hedendaagse Nederlandse betekenis niet te vinden is binnen de ter beschikking staande Poolse equivalenten. Dit geldt vooral bij woorden die meerdere betekenissen hebben. Aan de andere kant hebben we gevallen waarbij het Poolse betekenis-equivalent niet (meer) in gebruik is of zelf een betekenisverschuiving meegemaakt heeft waardoor het geen correcte vertaling (meer) is van het Nederlandse lemma. De twee groepen worden afzonderlijk besproken.

3.2.1. Geen trouwe representatie van de hedendaagse Nederlandse betekenis

De grootste kwaal voor de tegenwoordige gebruiker van het *KW* zal zeker het feit zijn dat de aangeboden Poolse vertaalequivalenten zich binnen bepaalde contexten helemaal niet zullen laten plaatsen. Het komt doordat de lemmata in de woordenlijst heel vaak meerdere betekenissen hebben waarvan slechts een gedeelte in aanmerking werd genomen. Sommige van deze in het *KW* aanwezige betekenissen staan binnen het betekenisprofiel van de *DVD* niet op de eerste plaats. Uitgaande echter van de eenvoudige veronderstelling dat de volgorde van de betekenissen in de *DVD* te maken moet hebben met de gebruiksfrequentie van de betekenissen,

⁴ In deze context is het ook de moeite van het vermelden waard dat de spellingcontrole in de versie van Word waar nu gebruik van wordt gemaakt, het woord ‘fournituur’ niet herkent en het verbetervoorstel juist ‘fournituren’ is.

kan men vaststellen dat er in het *KW* bepaalde betekenissen weggelaten zijn.⁵ Hieronder volgt een overzicht van dergelijke gevallen.

De *eendvogel* is nog altijd een eend. De *DVD* vermeldt ook ‘domoor’ als een tweede betekenis van dit woord. Daar vinden we geen spoor van terug in het *KW*, wat tot merkwaardige vertaalproeven kan leiden. Bij ‘eng’ missen we een belangrijke betekenisnuance, nl. *een licht gevoel van angst gevend*. Bij *engagement* staat geen equivalent voor wat vandaag de dag binnen de *DVD* als eerste betekenis geldt: ‘verbintenis, m.n. als artiest bij een of ander gezelschap’. Het equivalent in het *KW* duidt op een verloving, en verder op het erbij betrokken zijn.

Het woord *eikel* is rijk aan betekenissen. Het *KW* reduceert deze alleen tot de betekenis 7 in de *DVD*: ‘voorste deel van de penis’. De overige betekenissen zijn buiten beschouwing gelaten.

De *DVD* reduceert de hedendaagse betekenis van het woord *equipe* uitsluitend tot de sport ‘ploeg die deelneemt aan een (internationale) wedstrijd’. In het *KW* zijn de vertaalequivalenten heel wat ruimer: ‘team’, ‘ploeg’ zonder verdere restricties.

Onder *faam* vindt men het eerste directe vertaalequivalent van ‘naam’ staan, nl. *imię* – verder is het nergens te vinden, ook in het Pools-Nederlands gedeelte van het *KW* niet. En bij *fameus* duiden de Poolse vertaalequivalenten eerder op ‘tof’, ‘uitstekend’ dan op ‘beroemd’.

Fantaseren kent in het *KW* twee betekenissen: ‘dagdromen’ en ‘improviseren in de muziek’. De *DVD* vermeldt er nog een derde bij: ‘ijlen’, ‘bazelen’ – daar is in het *KW* geen sprake van. *Fantasia* heeft volgens de *DVD* liefst acht betekenisprofielen waarvan we er in het *KW* drie terugvinden: ‘verbeeldingskracht’, ‘hersenschimmen’ en ‘muziekimprovisatie’. Het is dus in deze zin interessant dat we overblijfselen van de gemiste betekenis van ‘fantaseren’ in het betekenisveld van ‘fantasie’ wel zien, maar bij het werkwoord in kwestie niet. Misschien was het destijds een bewuste keuze van de auteurs van het *KW* om de derde betekenis niet op te nemen.

Fantoom wordt volgens het *KW* vertaald als *przywidzenie* en dit is een goed equivalent voor *droombeeld* (in het Pools echter niet per se schrikwekkend zoals de *DVD* dit wil). Van de tweede betekenis in de *DVD*, nl. ‘model van het menselijk lichaam of een deel ervan, waarop iem. zich oefent in verloskundige en andere ingrepen’ valt in het *KW* niets te bespeuren. Omdat echter Resusci Anne, dus het standaardfantoom, pas sinds 1960 wordt gebruikt, kan het best zo zijn dat het gebruik dan wel de bekendheid ervan in de jaren ‘70 nog niet breed genoeg was om een plaatsje in een klein woordenboek te veroveren. Nu ligt de zaak helemaal anders.

Onder *fataal* vinden we in het *KW* goede vertaalequivalenten, maar geen betekensequivalent van *noodlottig* in de meest definitieve betekenis des woords.

⁵ Een klein woordenboek is qua omvang per definitie beperkt en de auteurs ervan moeten soms bewust kiezen of ze een bepaald lemma met al zijn definities al dan niet zullen opnemen.

Een frase als “een ongeluk met fatale afloop” zou je er niet correct mee kunnen vertalen.

Ferm is voorzien van vertaalequivalenten voor de betekenis *flink*; er is echter niks in het *KW* dat op ‘stevig’ zou doelen. Bij *figureren* komt in de vertaalequivalenten de betekenis van ‘optreden als figurant’ niet terug. Frappant is echter dat er wel een vertaalequivalent van *optreden* (t.w. *występować*) bij staat.

Naar het blijkt, heeft het lemma *file* in de afgelopen jaren een aanzienlijke betekenisverschuiving meegemaakt. Van de algemene ‘rij van zich achter elkander bewegende personen of zaken’ (*WNT*) heeft het zich gespecialiseerd in de richting van “rij van achter elkaar staande, wachtende of zich achter elkaar bewegende personen of voertuigen”. Het *WNT* doet een beroep op een *Van Dale* uit 1976: “Filevorming, het ontstaan van files in een verkeersstroom, V. DALE [1976]”. Het is dus duidelijk waarom deze definitie nog net niet in het *KW* in aanmerking kon worden genomen: de uitgave van de *Van Dale* en van het *KW* hebben vrijwel in dezelfde tijd plaatsgehad, er werd dus parallel aan gewerkt. Vreemd genoeg treft men het Poolse vertaalequivalent van dit lemma wel in een Pools woordenboek uit deze tijd aan, t.w. *Wielki słownik języka polskiego* [Groot woordenboek van de Poolse taal] onder redactie van W. Doroszewski (eerste editie 1956–1969). Indien *file* echter in de hedendaagse betekenis pas in de late jaren ‘70 in de Nederlandse woordenboeken werd gesignaleerd, is de afwezigheid van dit vertaalequivalent helemaal gegrond.

Het werkwoord *fileren* lijkt door de auteurs stiefmoederlijk te zijn behandeld. Van al de zes betekenissen die we in de *DVD* tegenkomen, hebben ze zich uitsluitend op één geconcentreerd, die op vlees-/visbewerking betrekking heeft. Misschien ligt het aan de aard van de overige betekenissen die of vaktermen zijn (in het veld van de muziek of van kaartspelen) of in de richting van een diepe metafoor gaan waar in een klein woordenboek inderdaad weinig ruimte voor is.

Fascinerend lijkt het hoofdlemma *flat* met als bijkomend lemma *flatgebouw*. Dat laatste woord heeft twee vertaalequivalenten: het eerste, t.w. *blok mieszkalny*, is perfect. Het tweede, t.w. *bucik damski z płaskim obcasem* [‘damesschoen met platte hak’] is een perfect vertaalequivalent van ‘flat’ (in de *DVD* betekenis 4).

Bij *flauwte* vermeldt het *KW* alleen de krachte- en bewusteloosheid, en de windstilte niet meer. Dit is bijzonder jammer, want het Poolse vertaalequivalent van de Nederlandse *flauwte* is ook een Nederlandse ontleening in het Pools: *flauta*.

Foef wordt in het *KW* vertaald als *podstęp*, *sztuczka*, *chwył trucje*, *list* – deze betekenissen vinden we in de *DVD* niet onder *foef* maar onder *foefje*. De vraag is of dit inderdaad het proces van de afgelopen decennia is; dat het diminutief op zich de betekenis van het basiswoord heeft overgenomen.

De bovenstaande analyse bevestigt het vanzelfsprekende feit dat het Nederlands in de afgelopen 45 jaar in sommige opzichten is veranderd. Dit geldt zowel voor de vorm van de woorden (de spelling, parallelle vormen, aaneen- en van

elkaar los schrijven) als van betekenisverschuivingen – al zijn ze in het onderzochte corpus niet erg zwaarwegend. De grootste betekenisstoepsing geldt vrijwel voor het woord *file*: de tegenwoordig meest voor de hand liggende vertaaloplossing kon inderdaad nog niet in aanmerking worden genomen toen het *KW* ontstond.

3.2.2. Betekenis- en vormveranderingen binnen de Poolse vertaalequivalenten

Ook het onderzoek naar Poolse vertaalequivalenten levert wat materiaal op dat erop wijst dat het Pools in de loop van de tijd is veranderd: we laten deze woorden dus het revue passeren.

Het werkwoord *echten* wordt nu vertaald met *przysposobić*. *Legitymować* is met betrekking tot een kind niet meer gebruikelijk.

De Poolse term *rozporządzenie* die als vertaalequivalent voor *edict* staat vermeld, is in zijn hedendaagse betekenis toegespitst op ‘verordening’. Het vertaalequivalent *edykt* bewaart als zodanig echter volledig zijn waarde.

Het Nederlandse woord *eenzaam* is van twee vertaalequivalenten voorzien. Het eerste, t.w. *samotny/samotnie*, geeft de betekenis van het Nederlandse lemma perfect weer. Het tweede, t.w. *bezludny/bezludnie*, ‘mensenvrij’ niet. We hebben het in het Pools over een *bezludna wyspa* ‘onbewoond eiland’ of een *bezludny teren* ‘onbewoond gebied, mensenvrij gebied’. Het betekenispectrum van *eenzaam* dekt ten dele de inhoud van het Poolse woord *bezludny*. Toch is *bezludny* ‘waar er geen mensen zijn (geweest), leven/hebben geleefd’ volgens mij een objectief begrip dat naar een waarneembare toestand verwijst, terwijl *eenzaam* eerder aan een gemoedstoestand refereert. Op een onbewoond eiland ben je per definitie eenzaam, hoewel je je er niet eenzaam hoeft te voelen. Dit laatste kan echter ook wel in de menigte, en de menigte sluit bij voorbaat de menseloosheid uit.

Een mooi voorbeeld van een betekenisverschuiving, vooral in het Pools maar ook lichtjes in het Nederlands, is het lemma *elektronisch*. De *DVD* differentieert er twee betekenissen van: 1: ‘betrekkking hebbend, werken door of met vrije elektronen’ (en het Poolse vertaalequivalent *elektronowy* duidt daar volledig op) en 2: ‘door middel van, werkend met, gebruikmakend van de elektronica’ – daar ontbreekt het volledig aan het vertaalequivalent *elektroniczny*. Dit is ook simpel te verklaren: de aanwezigheid van de elektronica in onze dagelijkse realiteit is jonger dan het *KW*.

Exclusief heeft goede vertaalequivalenten, maar in de hele reeks staat er een dat nader gepreciseerd moet worden. *Bez napiwku* betekent terugvertaald ‘zonder fooi’. De betekeniswaarde van *exclusief* is in deze context toch heel wat breder en heeft betrekking op de belastingen: ‘zonder btw’.

Het woord *fabrykować* heeft in de afgelopen jaren een duidelijke betekenisverschuiving meegemaakt: van neutraal is het overgegaan naar ‘valse stukken produceren’. Als zodanig past deze vertaling dus niet meer bij het neutrale Nederlandse werkwoord *fabriceren*. Hetzelfde geldt voor *fabricage*.

Bij het Nederlandse lemma *fan* ontbreekt het in 2022 aan het meest voor de hand liggende vertaalequivalent, t.w. *fan*. Dit is echter ook gegrond, aangezien het woord *fan* in het Pools pas sinds de late jaren tachtig van de vorige eeuw carrière maakt.

Het lemma *flikker* is voorzien van maar één vertaalequivalent: ‘homoseksueel’. Of de overige betekenissen in de loop van de tijd sterker/dominanter zijn geworden, is gezien het informele karakter van het woord moeilijk te beoordelen.

In het geval van *foezel* hebben de auteurs naar een vertaalequivalent gezocht en wat zij voorgesteld hebben, is best aanvaardbaar (semantisch komen de pendanten min of meer neer op ‘zelfgemaakte alcohol’). Toch bestaat er in het Pools ook een woord als *fuzel* ‘giftig nevenproduct dat ontstaat bij de productie van ethylalcohol door fermentatie’ dat nauwer aansluit bij de Nederlandse betekenis. Toegegeven moet hier echter ook worden dat dit woord in het Pools geen grote gebruiksfrequentie geniet.

Het Nederlandse lemma *folder* wordt vertaald als *reklamówka* of *folder*. Ook hier is de betekenisverschuiving binnen het Pools duidelijk zichtbaar. Een *reklamówka* is voor een Pool nu een ‘plastic boodschappentas’, en een *folder* is gewoon een ‘folder’ met de volledige overlapping van het betekenisveld.

Het laatste te bespreken lemma is *freelance*, dat als *wolny* (‘vrij’) is vertaald. Momenteel zouden we ook in het Pools gewoon het woord *freelance* gebruiken. Maar in die jaren is de invloed van het Engels op het Pools niet zo nadrukkelijk geweest.

Er zijn in het corpus enkele voorbeelden van equivalenten die met twee woorden moeten worden uitgedrukt. De in het *KW* voorgestelde vertaaloplossingen wijken in sommige gevallen af van hoe er nu wordt gesproken. Dit geldt voor het *eindprodukt*⁶ dat vandaag de dag geen *wyrób gotowy* meer is maar een *produkt końcowy*, voor de *erepoort* die geen *brama triumfalna* is maar een *luk tryumfalny*, voor de *familiekwaal* die geen *choroba rodzinna* is maar een *przypadłość rodzinna* of eventueel *choroba dziedziczna* (hoewel het laatste meer een equivalent voor *erfziekte* is), voor het *familiewapen* dat geen *herb rodzinny* is maar een *herb rodowy*, en een *feuilleton* is tegenwoordig geen *powieść odcinkowa* maar een *powieść w odcinkach*.

Een bijzonder geval binnen deze reeks is *fietspad* dat in het *KW* als *drożka dla rowerzystów* wordt aangeduid. In de afgelopen jaren heeft het Pools hier een specifiek begrip voor ontwikkeld, t.w.: *ścieżka rowerowa*. In de late jaren ‘70 van de vorige eeuw bestonden er in Polen nog geen fietspaden, er was dan ook geen desbetreffende benaming voor die er nu wel is.

Ook het onderzoek naar veranderingen binnen de Poolse vertaalequivalenten levert concrete gevallen op waar deze zich hebben voorgedaan. In tegenstelling

⁶ Spelling conform het *KW*.

tot het Nederlands gaat het niet om de spelling (het Pools heeft sinds bijna een eeuw geen algemene spellingrevisie meegemaakt). Er zijn nieuwe woorden geobserveerd die er in 1977 nog niet eens waren (niet in de gegeven betekenis althans) en wijzigingen in de connotaties. Er zijn binnen het corpus ook woorden die vervangen worden/zijn door andere begrippen en woorden die door hun specifieke betekenis van tegenwoordig niet meer de beste vertaaloplossing zouden zijn bij het desbetreffende Nederlandse lemma.

4. Bij wijze van een besluit

De analyse van het onderzoekscorpus heeft duidelijke antwoorden gegeven op de gestelde onderzoeksvragen. De Nederlandse lemmata in het (deel van het) *KW* zijn bijna allemaal in de *DVD* anno 2022 te vinden, zij het soms in een lichtjes aangepaste vorm (dit geldt vooral voor de spelling). Sommige ervan worden gelabeld als verouderd of archaisch. Dit neemt echter niet weg dat ze nog altijd in gebruik moeten zijn als ze in de online *DVD* te vinden zijn.

Er zijn wel semantische verschillen vastgesteld, zowel ten opzichte van het Nederlands als van het Pools. Sommige Nederlandse lemmata hebben tegenwoordig meer betekenissen dan gesignaleerd in het *KW*. De vraag of deze betekenissen al eerder bestonden en eenvoudig niet in aanmerking zijn genomen voor het *KW*, dan wel of ze zich op een later moment gingen vormen, was niet het onderwerp van deze studie, en blijft dus onbeantwoord. We hebben ook afwijkingen vastgesteld in de wederzijdse equivalentie van de Nederlandse en Poolse lemmata. Er kon worden geobserveerd dat Poolse woorden anno 1977 een andere betekenis hadden dan wat in 2022 het geval is, maar er zijn geen vormverschillen waargenomen.

De overkoepelende vraag voor deze studie betrof vooral de bruikbaarheid en het nut van oude woordenboeken. Aan de hand van het voorgaande mag wel duidelijk zijn dat oude woordenboeken veel minder betrouwbaar zijn dan recentere bronnen. Voor een deel kunnen ze nog best worden gebruikt. Aan beginnende taalleerders zou het echter af te raden zijn, vooral wanneer je nu op het internet direct diverse woordenlijsten kunt raadplegen.

Voor het internettijdperk en voor het verschijnen van het Pegasus-woordenboek was het *KW* voor het woordpaar Nederlands-Pools onmisbaar; en het heeft allang zijn diensten bewezen.

Bibliografie

- Doroszewski, Witold, redacteur. *Wielki słownik języka polskiego*. PAN, 1958–1968.
 Martens, Nico, en Elke Morciniec. *Mały słownik niderlandzko-polski/polsko-niderlandzki*. Wiedza Powszechna, 1995.

- Martin, Willy. *Over woordenboeken*. 1e druk, Prisma Woordenboeken en Taaluitgaven, 1996.
- Prędoła, Stanisław. *Mehrsprachige Wörterbücher des 16. bis 18. Jahrhunderts mit einem niederländischen und polnischen Teil*. Peter Lang, 2004.
- Van Sterkenburg, Petrus. G. J. “Woorden van en voor emotie” (afscheidsrede Universiteit van Leiden), <https://hdl.handle.net/1887/19583> (laatst geraadpleegd op 8 maart 2022).

Digitale woordenboeken

- www.anw.ivdnt.org – *Algemeen Nederlands Woordenboek* (laatst geraadpleegd op 10 maart 2022).
- www.sjp.pwn.pl – *Słownik języka polskiego PWN* (laatst geraadpleegd op 11 maart 2022).
- www.vandale.nl – *Dikke Van Dale* (laatst geraadpleegd op 10 maart 2022).
- www.wnt.ivdnt.org – *Woordenboek der Nederlandsche Taal* (laatst geraadpleegd op 10 maart 2022)
- www.wsjp.pl – *Wielki słownik języka polskiego PAN* (laatst geraadpleegd op 11 maart 2022).